

Виправдання вірою

архімандрит Сергій Яровий, священник Василь Лозовицький

Ділами Закону не виправдається перед Ним ніяка плоть; бо Законом пізнається гріх. Тепер же, незалежно від Закону, з'явилася правда Божя¹, про яку свідчать Закон і Пророки, правда Божя² через віру в Ісуса Христа у всіх і на всіх, хто вірує, бо нема різниці, тому що всі згрішили і позбавлені слави Божої, виправдовуються даром, благодаттю Його, через відкуплення у Христі Ісусі, Якого Бог призначив як жертву очищення Його Кров'ю через віру; для свідчення правди³ Своєї в прощенні гріхів, вчинених раніше (Рим.3:20-25)⁴.

Дієслово «виправдовувати» зустрічається в Новому Завіті тридцять дев'ять разів, з них двадцять дев'ять разів його вживає апостол Павло у своїх Посланнях або у своїх висловлюваннях, зафіксованих у книзі Діянь. Іменник «виправдання» зустрічається лише двічі; його вживає апостол Павло (Рим. 4:25; 5:18)⁵.

«Виправдання» – один із ключових термінів апостола Павла. Цей термін походить від слова «δικαιοσύνη», що означає «праведність» («справедливість»), «законність», «правосуддя». «Δικαιοσύνη» означає повну відповідність закону, відсутність порушення закону.

«Праведний (справедливий)» – «δικαίος» – це той, хто бездоганно виконує закон та ні в чому його не переступає⁶. У старогрецькій мові, зокрема в мові часів Септуагінти та Нового Завіту, «δικαιοσύνη» та похідні від нього слова, як також і «виправдання», застосовувалися виключно як судові юридичні терміни⁷.

¹ В оригіналі δικαιοσύνη – праведність. «Правда Божя» саме тут означає «праведність Божу». Див.: Толковая Библия или комментарий на все Книги Ветхого и Нового Завета под редакцией А. П. Лопухина: в 11 томах. – СПб., 1904-1913. – Т. 10. – С. 407, 426.

² Те саме.

³ Те саме.

⁴ Тут і далі Священне Писання цитується за перекладом патріарха Філарета (Денисенка).

⁵ Пакер Джеймс. «Слова Бога». Розділ 11.

⁶ «Узгодженість із правом та законом – суттєва риса терміну δικαίος». Мышцын В. Н. Учение св. ап. Павла о законе дел и законе веры. – Сергиев Посад, 1894. – С. 112.

⁷ Вейсман А. Греческо-русский словарь. – СПб., 1899. – С. 329-330; Древнегреческо-русский словарь / Сост. Дворецкий. И. Х. Под ред. Соболевского. С. И. Т.1. – М., 1958. – С. 405-406; Моррис Леон. Теология Нового Завета. – СПб., 1995. – С. 81..

Термін «виправдання» має два значення. Перше, головне, найбільш уживане: «проголошувати (визнавати) праведним (справедливим)» у сенсі «виносити виправдальний вирок» на суді. Суд засвідчував фактичну праведність (справедливість) підсудного, визнавав, що він не є порушником закону, тому й проголошував (визнавав) його праведним (справедливим) – таким, що ні в чому не переступив закон.

Друге значення терміну «виправдання», вторинне, похідне від першого, менш вживане: «відновлювати чи відновити праведність (справедливість)», «вчинити (зробити) праведним (справедливим)» у сенсі «виконувати чи виконати вирок суду над переступником закону» та у такий спосіб знову поставити його у межі правового поля. Факт виконання вироку не лише відновлював праведність (справедливість) – відновлював порушені переступником норми закону, але й самого переступника знову повертав у межі правового поля, так що він вже більше не був переступником закону – «робив його праведним (справедливим)»⁸.

Без жодного сумніву Божим наміром є відновлення реальної праведності віруючих, щоб вони стали реально праведними – були у всьому відповідними Божому Закону. Христос прийшов спасти людей не лише від відплати за гріх, але й від гріха як такого (Мф. 1:21). Тому постає питання – на підставі чого Бог проголошує виправдальний вирок: на підставі праведності нашого Господа й Спасителя Ісуса Христа, «Який став для нас премудрістю від Бога, праведністю і освяченням та відкупленням» (1 Кор. 1:30), причому ще до того, коли віруючий став реально та фактично праведним, чи на підставі того рівня реальної фактичної праведності, якого досяг віруючий власними чеснотами?

Подивімося, про яке виправдання говорить апостол Павло:

«Нагорода тому, хто робить, дається не з ласки, а за обов'язком. А тому, хто не робить, але вірує в Того, Хто виправдовує нечесливого, віра його зараховується в праведність. Так само і Давид називає блаженним чоловіка, якому Бог зараховує праведність незалежно від діл: "Блаженні ті, чий беззаконня прощені і чий гріхи відпущені. Блаженна людина, якій Господь не зарахує гріха"» (Рим. 4:4-8).

⁸ Хемниц Мартин. Ключевые вопросы богословия: в 2 томах. Фонд «Лютеранское наследие», 1999. – Т. 2. – С. 409-436.

Зарахована праведність незалежно від наших діл – це Христова праведність чи наша фактична праведність? Апостол Павло говорить: «Отже, виправдавшись вірою, ми маємо мир з Богом через Господа нашого Ісуса Христа» (Рим. 5:1). «Тож, тим більше нині, будучи виправдані Його Кров'ю, спасемося Ним від гніву» (Рим. 5:9). Очевидно, що апостол Павло стверджує, що ми виправдані – проголошені Богом праведними, визнані Ним праведними «Кров'ю Його» – на підставі праведності Христової⁹.

Про нашу власну праведність Священне Писання говорить так: «Добра, якого хочу, не роблю, а зло, якого не хочу, роблю» (Рим. 7:19). «Якщо кажемо, що не маємо гріха, – обманюємо самих себе, і правди немає в нас» (1 Ін. 1:8). Наша власна праведність, точніше так звана наша праведність, смердить «як забруднений одяг» (Іс. 64:6)¹⁰.

Священне Писання стверджує:

«Тому як через злочин одного – всім людям осудження, так виправданням одного – всім людям виправдання життя» (Рим 5:18).
«Хто буде звинувачувати обраних Божих? Бог виправдовує їх. Хто осуджує? Христос Ісус помер, але й воскрес: Він і праворуч Бога, Він і піклується¹¹ за нас» (Рим. 8:33-34).

У цих віршах з Послання апостола Павла до Римлян наголошується на тому, що ми одержуємо виправдання лише заради праведності нашого Господа. Виправдання, пов'язане не з нашою праведністю, а з праведністю Христовою. Терміну «виправдання» протиставляються такі судові терміни, як «звинувачення» та «засудження». Виправданий – значить незвинувачений і незасуджений. Отже, «виправдовувати» – значить «вносити виправдальний вирок». Священне Писання говорить, за яких умов можливе одержання виправдання і за яких умов – неможливе: «Ви, що виправдовуєтеся Законом, залишилися без Христа, відпали від благодаті» (Гал. 5:4).

Тут, як і скрізь, апостол Павло прямо протиставляє виправдання вірою та виправдання ділами Закону – власними чеснотами. Покладати свою надію, хоча б частково, на діла Закону – значить тим самим зрі-

⁹ Кузнецова В. Н. Коментарій на письмо церквам Галатии. – М., 2003 – С. 86-92.

¹⁰ Оригінал подає: «як забруднений місячним [зінки] одяг». Підкріпись. Духовний хліб на кождий день. Електронний ресурс.

¹¹ Інший варіант перекладу з оригіналу *εντυχησει* – заступається.

катися Христа, відкидати Його викупну Жертву. Це звучить жорстко, але саме це вчення апостол Павло наполегливо проводить у всіх своїх Посланнях (Рим. 3:20-28; 10:3-4; 11:6; Гал. 2:16; 3:10; 5:4; Єф. 2:8-9; Флп. 3:9; 2 Тим. 1:9; Тит. 3:5). «А всі ті, що утверджуються на ділах Закону, перебувають під прокляттям. Бо написано: "Проклятий усякий, хто не виконує постійно всього, що написано в книзі Закону"» (Гал. 3:10)¹².

У контексті під терміном «Закон» чи «діла Закону» Священне Писання розуміє не якісь обрядові, санітарні чи цивільні приписи П'ятикнижжя, а виключно Закон Божий як Божий моральний кодекс, який відображає моральну сутність Самого Бога та Його святість. Цей Закон Божий був даний людству як Декалог. Вимога Закону Божого – це Божа вимога святості до Своїх творінь: «Будьте святі – Я бо святий» (1 Петр. 1:16).

Доцільно більш детально розглянути, чому в наведеному контексті під терміном «Закон» чи «діла Закону» не можна розуміти обрядові, санітарні чи цивільні приписи П'ятикнижжя. Апостол Павло говорить:

«Бо коли язичники, що не мають Закону, з природи законне чинять, вони, не маючи Закону, самі собі Закон: вони показують, що справа Закону написана у них в серцях, про що свідчить їхня совість і думки їхні, які то звинувачують, то виправдовують одна одну» (Рим. 2:14-15).

Очевидно, що Божий моральний кодекс, а не обрядові, санітарні чи цивільні приписи П'ятикнижжя написані у серцях язичників.

«Але ми знаємо, що Закон, коли щось говорить, говорить до тих, хто під Законом, тому всякі уста замикаються і весь світ стає винним перед Богом, тому що ділами Закону не виправдається перед Ним ніяка плоть; бо Законом пізнається гріх» (Рим. 3:19-20).

«Весь світ стає винним перед Богом» саме гріхами проти моральності, які перелічені в Посланні апостола Павла до Римлян у 3:10-18.

«А всі ті, що утверджуються на ділах Закону, перебувають під прокляттям. Бо написано: "Проклятий усякий, хто не виконує постійно

¹² Переклад митрополита Іларіона (Огієнка) подає: «А всі ті, хто на діла Закону покладається, вони під прокляттям. Бо написано: Проклятий усякий, хто не триває в усьому, що написано в книзі Закону, щоб чинити оте!»

всього, що написано в книзі Закону"» (Гал. 3:10). Апостол Павло переконаний, що язичник, який провадить більш моральний спосіб життя, може виявитися перед Законом праведнішим за юдея, будучи взагалі необрізаним, тобто не виконуючи одну з головних обрядових вимог (Рим. 2:26).

Невже Христос викупив нас від прокляття обрядових, санітарних та цивільних приписів П'ятикнижжя? «Мойсей пише про праведність від Закону: «Людина, виконавши його, буде жити ним» (Рим 10:5). Чи обіцяв Бог хоча б колись життя за дотримання обрядових, санітарних або цивільних приписів? Ні, навпаки, Творець завжди рішуче засуджував людей, які думали придбати Його прихильність ритуальними діями, при цьому переступаючи моральний Закон:

«Для чого Мені безліч жертв ваших? – говорить Господь. Я пересичений вспаленнями баранів і жиром відгодованої худоби, і крові тельців і агнів і козлів не хочу. Коли ви приходите стати перед лице Моє, хто вимагає від вас, щоб ви топтали двори Мої? Не носіть більше дарів марних: куріння¹³ огидне для Мене; новомісяч і субот, святкових зібрань не можу терпіти: беззаконня – і святкування! Новомісяччя ваші і свята ваші ненавидить душа Моя: вони тягар для Мене; Мені тяжко нести їх. І коли ви простягаєте руки ваші, Я закриваю від вас очі Мої; і коли ви примножуєте моління ваші, Я не чую: ваші руки повні крові. Обмийтеся, очистіться; віддаліть злі діяння ваші від очей Моїх; перестаньте чинити зло» (Іс. 1:11-16).

Отже, термін «Закон» у посланнях апостола Павла – виключно Божий моральний кодекс, ті Божі норми, які визначають, якими ми повинні бути та як ми повинні чинити, – норми, які Він проголошує як через біблійне одкровення, так і в кожному людському сумлінні. Термін «діла Закону» – означає людські зусилля, спрямовані на те, щоб відповідати цим нормам Закону. Апостол Павло аж ніяк не дозволяє нам нехтувати моральним Законом, але він дуже рішуче, навіть погрожуючи прокляттям, забороняє покладати надію на виправдання перед Богом нашими власними чеснотами. Бо написано: «Проклятий усякий, хто не виконує постійно всього, що написано в книзі Закону» (Гал. 3:10).

¹³ Тут: кадіння, кадильна жертва.

Додержуватися закону частково – значить знущатися над законом та законодавцем.

«Хто дотримується всього Закону і згрішить у чому-небудь одному, той стає винуватим у всьому. Бо Той же, Хто сказав: "Не перелюбствуй", сказав і: "Не убий"; тому, якщо ти не перелюбствуєш, але уб'єш, то ти також злочинець перед Законом» (Як. 2:10-11).

Коли я згрішив проти Закону Божого хоч у чомусь, то я вже позбавлений його благословення та успадковую його прокляття. Священне Писання категорично стверджує, що ніхто, крім однієї Людини – Ісуса Христа не може виправдатися перед судом Божим:

«І не входить у суд з рабом Твоїм, бо не виправдається перед Тобою ніхто з живих» (Пс. 142:2)¹⁴.

«Ділами Закону не виправдається перед Ним ніяка плоть; бо Законом пізнається гріх» (Рим. 3:20).

Ці слова Священного Писання повністю знищують аргумент пелагіан¹⁵, що Господь не давав би Закон, який людина не могла б виконати й тим самим здобути вічне життя. Проповідь про те, що людина повинна виправдовуватися перед Богом додержанням Закону, навіть коли їй у цьому допомагає благодать – це воістину зла звістка, що означає повну впевненість у засудженні людини, бо коли ми з усією відповідальністю ставимося до Закону, то усвідомлюємо, що ніхто, *«ніяка плоть»* не може додержувати його в належний спосіб. Чи можу я бути переконаним, що на час смерті я досягну такого рівня реальної й фактичної власної праведності, що перед очима Всесвятого Бога в мені не знайдеться жодного беззаконня? Господь говорить, що за одне образливе слово (Мф. 5:22) або за один нечистий погляд (Мф. 5:27-28) мене буде позбавлено Царства й укинута до пекла. Коли навіть апостоли визнавали, що *«всі ми багато грішимо»* (Як. 3:2) та *«якщо кажемо, що не маємо гріха, – обманюємо самих себе, і правди немає в нас»* (1 Ін. 1:8),

¹⁴ Переклад митрополита Іларіона (Огієнка) подає: *«І на суд не вступай із рабом Своїм, бо жоден живий перед обличчям Твоїм справедливим не буде!»*.

¹⁵ Пелагіани – послідовники єретика Пелагія (лат. *Pelagius*; бл. 354 – після 431), який відкидав доктрину первородного гріха та навчав про можливість спасіння людини без Божої благодаті, за допомогою власних зусиль. У переносному значенні пелагіани – ті, хто тою чи іншою мірою поділяє погляди Пелагія.

а Господь навчав нас щоденно просити в Нього відпущення гріхів (Лк. 11:4), то який вирок на себе я накличу, коли стану стверджувати, що буду судженим Богом за тим рівнем моральної досконалості, якого я досягну на час моєї смерті? Очевидно – вічне засудження.

Карфагенський Собор про це говорить:

«Визначено щодо висловлювання святого апостола Іоана: "Якщо кажемо, що не маємо гріха, – обманюємо самих себе, і правди немає в нас" (1 Ін. 1:8). Хто за можливе вважає розуміти це так, як сказано: "заради впокорення належить говорити, що не маємо гріха, а не заради того, що насправді так і є": той нехай буде анафема. Бо апостол продовжує і додає таке: "Коли сповідаємо¹⁶ гріхи наші, то Він, будучи вірним і праведним, простить нам гріхи наші і очистить нас від усякої неправди" (1 Ін. 1:9). Тут дуже виразно показано, що це говорить не лише заради упокорення, але насправді. Бо апостол міг би сказати: "Коли ж кажемо, що не маєм гріха, то себе підносимо, і немає в нас упокорення!", але коли говорить: "Обманюємо самих себе, і правди немає в нас", тоді виразно показує, що той, хто каже про себе, що не має гріха, неправдомовець та обманює»¹⁷.

«Визначено й оце: коли хто говорить, що святі в молитві Господній "прости нам провини наші" не за себе промовляють, тому що їм уже не потрібне це прохання, але за інших грішників зі свого народу, і як не промовляє кожен зі святих особисто: "Прости мені провини мої, але прости нам провини наші», так, коли це прохання праведника розуміється більше за інших, ніж за нього самого: такий нехай буде анафема"»...¹⁸.

Необхідно наголосити на тому, що йдеться не про те, що додержанням Закону можна нехтувати – ні! Мова про те, що людина, яка шукає захисту у власних чеснотах, у власному послуху, у власному покаянні – приречена, бо *«проклятий усякий, хто не виконує постійно всього, що написано в книзі Закону»* (Гал. 3:10). Коли людина не виконує весь Закон постійно, то вона проклята. Гірше того: *«Ви, що виправдовуєтесь Законом, залишилися без Христа, відпали від благодаті»* (Гал. 5:4).

¹⁶ Інший варіант перекладу з оригіналу *ομολογούμεν* – зізнаємося, визнаємо.

¹⁷ Правила Карфагенського собора. – Канон 128.

¹⁸ Там само. – Канон 129.

Адже коли я стверджую, що я, навіть у принципі, можу виправдатися власним послухом, то я тим самим заявляю, що не потребую виправдання Кров'ю Христовою.

Слово Боже змушує нас повністю відмовитися від будь-якої надії виправдатися перед Богом власними чеснотами. «*Бо Законом пізнається гріх*»: Закон лише ставить діагноз, а не виліковує; Закон лише пояснює, чому ми засуджені, а не позбавляє від осуду. Закон «*закриває уста*» безглуздої людської самовпевненості, яка вважає за можливе з'явитися перед обличчя Всесвятого Бога в забрудненому одязі своєї власної праведності (Іс. 64:6). Виправданню через віру є лише одна альтернатива – прокляття.

Коли я намагаюся виправдатися особистими чеснотами, то «*перебуваю під прокляттям*»; коли я без жодних умов віддаюся на милість Божу, явлену в Христі Ісусі, то вже є виправданим Богом:

«Тому що всі згрішили і позбавлені слави Божої, виправдовуються даром, благодаттю Його, через відкуплення у Христі Ісусі» (Рим. 3:23-24). «Бо ми визнаємо, що людина виправдовується вірою, незалежно від діл Закону» (Рим. 3:28). «Однак, дізнавшись, що людина виправдовується не ділами Закону, а тільки вірою в Ісуса Христа, і ми увірували в Христа Ісуса, щоб виправдатися вірою в Христа Ісуса, а не ділами Закону; бо ділами Закону не виправдається ніяка плоть» (Гал. 2:16)¹⁹.

Святитель Іоан Золотоустий, коментуючи Послання до Римлян 3:28, говорить: «*Тут Апостол доводить могутність Божу, бо Він не лише спас, але й виправдав, і привів у похвалу, не маючи для того потреби у наших чеснотах, але вимагаючи однієї лише віри*»²⁰.

Коли Бог виправдовує людину? Святитель Іоан Золотоустий відповідає: «*Кожен, хто увірував, той разом з тим і виправдався*»²¹. Святий Климент Римський підтверджує, що виправдання вірою – споконвічне вчення Апостольської Церкви:

¹⁹ Переклад митрополита Іларіона (Огієнка) подає: «*А коли ми дізнались, що людина не може бути виправдана ділами Закону, але тільки вірою в Христа Ісуса, то ми увірували в Христа Ісуса, щоб нам виправдатися вірою в Христа, а не ділами Закону. Бо жодна людина ділами Закону не буде виправдана!*»

²⁰ Полное собрание сочинений Иоанна Златоуста: в 12 томах. – СПб., 1903. – Т. 9. – С. 555.

²¹ Полное собрание сочинений Иоанна Златоуста: в 12 томах. – СПб., 1903. – Т. 9. – С. 557.

«І всі (старозавітні святі) прославилися й звеличилися не самими собою, і не чеснотами своїми, і не правотою дій, вчинених ними, але волею Божою. Так і ми, будучи покликані з волі Його в Христі Ісусі, виправдовуємося не самі собою, і не своєю мудрістю, або розумом, або чеснотами, або ділами, які ми звершуємо у святості серця, але за допомогою віри, якою Вседержитель Бог від віку всіх виправдовував. Йому нехай буде слава на віки вічні. Амінь»²².

Оскільки уділ кожної людини у вічності визначається на суді Божому, (Мф. 25:31-46), для кожного істинно віруючого виправдання означає те, що остаточний вирок йому вже винесено. Не треба чекати Дня Суду, щоб дізнатися про свою майбутність:

«Хто вірує в Нього, не буде осуджений, а хто не вірує, вже осуджений, бо не увірував в Ім'я Єдинородного Сина Божого» (Ін. 3:18)²³. «Істинно, істинно кажу вам: хто слово Моє слухає і вірить у Того, Хто послав Мене, той має вічне життя і на суд не приходять, а перейшов від смерті до життя» (Ін. 5:24)²⁴. «Отже, виправдавшись вірою, ми маємо мир із Богом через Господа нашого Ісуса Христа» (Рим. 5:1).

Над християнами Бог уже проголосив Свій вердикт, який ніхто не в змозі його скасувати: *«Хто буде звинувачувати обраних Божих? Бог виправдовує їх. Хто осуджує? Христос Ісус помер, але й воскрес: Він і праворуч Бога, Він і піклується за нас» (Рим. 8:33-34).* Отже, в контексті Священного Писання «виправдати» – це значить звільнити від гріха та кари за нього, простити гріх, проголосити вільним від гріха (відпустити гріх).

Важливо особливо підкреслити, що віра, про яку говорить Апостол, є не людським досягненням, але даром Божим.

«Коли хто скаже, що як приріст, так і початок віри, й сам рух душі до віри, через який ми віруємо в Того, Хто виправдовує нечесного, й до відродження за допомогою святого хрещення відбувається не за даром благодаті, тобто з натхнення Святого

²² Писания мужей апостольских (Творения Святых Отцов и Учителей Церкви) // Послания святого Климента Римского. – М., 2008, (1 Кор., розділ 32).

²³ Толковая Библия или комментарий на все Книги Ветхого и Нового Завета под редакцией А.П. Лопухина: в 11 томах. – СПб: «Странник», 1904-1913. – Т. 8. – С. 342. *Електронний ресурс.*

²⁴ Там само. – С. 363.

Духа, що спрямовує нашу волю від невіри до віри, від нечестя до побожності, але за природою в нас присутній, той викривається як противник апостольських догматів, бо говорить блаженний Павло: "Впевнений у тому, що той, хто почав у вас добре діло, вершитиме його аж до дня Ісуса Христа" (Флп. 1:6); й це місце: "Тому що вам дано ради Христа не тільки вірувати в Нього, але й страждати за Нього" (Флп. 1:29), "Бо благодаттю ви спасені через віру, і це не від вас, це – Божий дар" (Еф. 2:8)»²⁵.

Віра – це не моя рука, якою я тримаю Бога; віра – це Його рука, яка тримає мене: *«Він простяг руку з висоти і взяв мене, і з глибокої води визволив мене»* (Пс. 17:17).

Нерозуміння виправдання вірою викликане хибним уявленням про віру як про якусь чесноту, або як про якесь людське досягнення, за які належить нагорода у вигляді вічного спасіння. Коли порушувати питання в такий спосіб, то відповіддю буде те, що людина не виправдується ні своєю вірою, ні своїми чеснотами, ні взагалі будь-якими власними досягненнями. Віра – це лише інструмент, за допомогою якого людина приймає обітницю Божу в Ісусі Христі. Бо віра виправдує і спасає не тому, що вона є чеснотою, гідною в собі самій, але лише через те, що вона здобуває обіцяну милість Божу. Віруючий знаходить виправдання не у власній особі та діяннях, але в особі та діяннях Ісуса Христа: *«Який став для нас премудрістю від Бога, праведністю і освяченням та відкупленням, щоб було як написано: "Хто хвалиться, нехай хвалиться Господом"»* (1 Кор. 1:30-31).

Доцільно також акцентувати увагу на тих запереченнях, які, зазвичай, висувалися пелагіанами та які наводяться їх сучасними послідовниками. Свої заперечення вони найчастіше намагаються ґрунтувати на цьому уривку зі Священного Писання:

«Яка користь, браття мої, коли хто говорить, що він має віру, а діл не має? Чи може ця віра спасти його? Якщо брат або сестра нагі і не мають денного прожитку, а хто-небудь з вас скаже їм: "Йдіть із миром, грійтесь і їжте" – але не дасть їм потрібного для тіла, яка користь? Так само й віра – коли не має діл, сама по собі мертва. Але скаже хто-небудь: "Ти маєш віру, а я маю

²⁵ Канони Второго Оранжевого собора. – Канон 5.

діла; покажи мені віру твою без діл твоїх, а я покажу тобі віру мою в ділах моїх". Ти віруєш, що Бог єдиний: добре робиш; та й біси вірують і тремтять. Але чи хочеш ти знати, легковажна людина, що віра без діл мертва? Хіба не ділами виправдався Авраам, отець наш, поклавши на жертвник сина свого Ісаака? Чи бачиш, що віра сприяла ділам його, і ділами віра досягла довершеності? І справдилося слово Писання: "Вірував Авраам Богові, і це було поставлено йому в праведність, і його назвали другом Божим". Чи бачите, що людина виправдовується ділами, а не тільки вірою? Так само і блудниця Раава хіба не ділами виправдалася, прийнявши підглядачів і вивівши їх іншою дорогою? Бо як тіло без духу мертво, так і віра без діл мертва» (Як. 2:14-26).

Пелагіани посилаються на цей уривок, щоб довести, що людина спасається особистими зусиллями, а критики Біблії глузливо запитують, чи може бути Божим Словом книга, що містить такі взаємовиключні твердження, як Послання апостола Якова 2:24 та Послання апостола Павла до Римлян 3:28. Тим часом не існує жодної суперечності, коли правильно з контексту встановити, у якому значенні апостоли вживають термін «віра». Чи збігається значення віри, яку проповідує апостол Павло, з вірою тієї «легковажної людини», яку викриває апостол Яків? Очевидно – ні. Віра в розумінні апостола Павла – це впевненість у Божих обітницях; віра «легковажної людини» – це згода з деякими знаннями про Бога²⁶. Блаженний Августин чудово пояснює різницю між вірою бісів та вірою християн:

«"Та й біси вірують і тремтять", говорить апостол Яків, проте ж вони не мають надії та не люблять. Точніше, вони лякаються, коли вірять у наближення того, що ми любимо і на що покладаємося»²⁷.

²⁶ Толковая Библия или комментарий на все Книги Ветхого и Нового Завета под редакцией А. П. Лопухина: в 11 томах. – СПб: «Странник», 1904-1913. – Т. 10. – С. 233-237; Моррис Леон. Теология Нового Завета. – СПб., 1995. – С. 362-363.

²⁷ Блаженный Августин. Энхиридион, розділ 8.

Апостол Павло вживає термін «виправдання» – як проголошення праведним, а апостол Яків – «як демонстрацію праведності, як доказ реальності виправдання» вже віруючої людини²⁸.

Бог обіцяє тим, що покладаються на Нього:

«Ось Завіт, який заповідаю їм після тих днів, говорить Господь: вкладаю закони Мої в серця їхні, і в думках їхніх напишу їх, і гріхів їхніх та беззаконь їхніх не згадаю більше» (Євр. 10:16-17, Єр. 31:33)²⁹.

Такий Божий дар, як виправдання, подається лише разом з Його іншим даром – щирим прагненням до праведного життя. Коли це прагнення ніяк не проявляється в поведінці людини, яка вважає себе віруючою, то ми, разом із апостолом Яковом, повинні визнати таку віру мертвою та такою, що не може спасти. Справжня віра, яка є не якимось людським переконанням чи думкою, але даром Божим, завжди призводить до вчинення діл, відповідних вірі; однак людина виправдується не цими ділами, але виключно вірою. Бо воїни здійснюють подвиги не для того, щоб бути зачисленими до війська, а саме тому, що вони вже є частиною цього війська. Піддані служать Царю не для того, щоб належати до його Царства, а саме тому, що вони вже є частиною цього Царства (Кол. 1:13). Саме тому, що ми виправдані праведністю Христовою, ми «зі страхом і тремтінням» виконуємо своє спасіння. Бо то Бог створює в нас і хотіння, і діяння за доброю волею Своєю (Фил. 2:12-13).

Добрим підсумком викладеного будуть слова святителя Іоана Золотоустого: «Отож, не сумнівайся: ти виправданий не ділами, але вірою. Тому не уникай же праведності Божої, бо вона являє собою подвійне добро: і легко набувається, і запропонована всім»³⁰.

Коли метою нашого життя є прославлення Господа, то святитель Іоан Золотоустий звертається саме до нас: «Хто хвалиться чеснотами, може виставляти на показ власні вчинки; а хто вважає за честь,

²⁸ Гудинг Дэвид, Леннокс Джон. Ключевые понятия Библии. Myrtlefield Trust Newtownards, UK, 1997. – С. 130.

²⁹ Переклад митрополита Іларіона (Огієнка) подає: «Оце Заповіт, що його по цих днях встановляю Я з ними, говорить Господь, Закони Свої Я дам в їхні серця, і в їхніх думках напишу їх. А їхніх гріхів та несправедливостей їхніх Я більш не згадаю!»

³⁰ Полное собрание сочинений Иоанна Златоуста: в 12 томах. – СПб., 1903. – Т. 9. – С. 553.

що вірує в Бога, той має набагато кращий привід до похвали, бо звеличує не себе, але Господа»³¹.

Список джерел і літератури:

1. Біблія. Книги Священного Писання Старого і Нового Завіту. – К.: Видання Київської Патріархії Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. – 1407 с.
2. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / переклад митрополита Іларіона (Огієнка). –К.: Українське біблійне товариство, 2004.– 1375 с..
3. Η Καινή Διαθήκη. Αποστολική διακονία της εκκλησίας της Ελλάδος. – Αθήναι, 1992. – 504 с..
4. Блаженный Августин. Энхиридион. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reformed.org.ua/2/139/Augustine>.
5. Вейсман А. Греческо-русский словарь. – СПб.: Издание автора, 1899.
6. Гудинг Дэвид, Леннокс Джон. Ключевые понятия Библии. Myrtlefield Trust Newtownards, UK, 1997. –159 с..
7. Древнегреческо-русский словарь / Сост. Дворецкий. И. Х. Под ред. Соболевского С. И. – Т.1. – М.,1958.
8. Каноны Второго Оранжевого собора (на русском и английском языках). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://krotov.info/acts/06/1/529orange.htm>;
9. Кузнецова В. Н. Комментарий на письмо церквам Галатии. – М., 2003.
10. Моррис Леон. Теология Нового Завета. – СПб.: «Библия для всех», 1995.
11. Мышцын В. Н. Учение св. ап. Павла о законе дел и законе веры. – Сергиев Посад, 1894.
12. Пакер Джеймс. «Слова Бога». Розділ 11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reformed.org.ua/2/314/12/Packer>.
13. Писания мужей апостольских (Творения Святых Отцов и Учителей Церкви) // Послания святого Климента Римского. – М.: Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2008, (1 Кор., розділ 32).
14. Полное собрание сочинений Иоанна Златоуста: в 12 томах. – СПб.: Издание Санкт Петербургской Духовной академии, 1903.– Т. 9. – 1008 с.
15. Подкрепись. Духонный хлеб на каждый день. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://allbible.info/bible/sinodal/isa/64/#!prettyPhoto\[iframes\]/5/](http://allbible.info/bible/sinodal/isa/64/#!prettyPhoto[iframes]/5/).
16. Подстрочный перевод Ветхого и Нового Заветов из греческого на русский язык (перевод Алексея Винокурова). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bible.in.ua/underl/>.

³¹ Полное собрание сочинений Иоанна Златоуста: в 12 томах. – СПб., 1903.– Т. 9. – С. 567.

17. Правила Карфагенского собора (419 г.). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://krotov.info/acts/canons/0419karf.html>.
18. Толковая Библия или комментарий на все Книги Ветхого и Нового Завета под редакцией А. П. Лопухина: в 11 томах.– СПб: «Странник», 1904-1913. – Т. 8. – 505 с.
19. Толковая Библия или комментарий на все Книги Ветхого и Нового Завета под редакцией А.П. Лопухина: в 11 томах.– СПб: «Странник», 1904-1913. – Т. 10. – 519 с.
20. Хемниц Мартин. Ключевые вопросы богословия: в 2 томах. Фонд «Лютеранское наследие», 1999. – Т. 2 – 1064 с.